

УДК 343.98

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-6-165-172

Віктор ПЛЕТЕНЕЦЬ ©

доктор юридичних наук, професор
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ Й ДОКУМЕНТУВАННЯ ФАКТІВ ВЧИНЕННЯ ДЕЯКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Розглянуто особливості виявлення й фіксації фактів деяких злочинів проти довкілля, зокрема незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, Проаналізовано положення нормативно-правові актів, що визначають правила й обмеження щодо здійснення рибного, звіринового або іншого водного добувного промислу, порушення яких може бути обчислено відповідними збитками державі й передбачає відповідальність, визначену законодавством України.

Наголошується, що виявлення й фіксація вчинених кримінальних правопорушень проти екологічної безпеки взагалі та таких її проявів, як незаконне зайняття водним добувним промислом, мають враховувати сучасні соціальні, економічні, матеріальні та інші умови, зокрема воєнний стан, пандемію COVID-19 тощо, котрі можуть формувати особливі правові режими в Україні.

У висновках акцентується, що для кваліфікації дій у незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом достатньо одного з таких критеріїв, як заборонені: час, місце або засоби ловлі. Встановлення й фіксація знарядь і засобів, що застосовуються у незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, є обов'язковою умовою пізнання механізму вчинення кримінального правопорушення.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти довкілля, виявлення й документування суспільно небезпечного діяння, незаконне здійснення рибного, звіринового або іншого водного добувного промислу, обстановка вчинення кримінального правопорушення, засоби й знаряддя реалізації злочинного задуму, уповноважені особи, організація розслідування та слідчих (розушукових) дій, особливий правовий режим, воєнний стан, пандемія COVID-19.

Постановка проблеми. Виявлення й документування кримінальних правопорушень взагалі та тих, що спрямовані проти навколишнього середовища, вимагають належної організації, володіння знаннями щодо їхніх особливостей.

У цьому аспекті криміналістична наука своїми розробками забезпечує працівників практичних підрозділів відповідними засобами й методами, застосування яких надає можливість отримати необхідну й достатню для прийняття обґрунтованих рішень під час розслідування кількість інформації [1].

Особливого значення вказане набуває, коли увага соціуму зосереджена переважно на подоланні агресії рф та оголошеному в Україні воєнному стані, котрий неодноразово продовжувався [2]. Виявлення й фіксація кримінальних правопорушень завжди характеризується необхідністю пізнання події, що відбулась у минулому, результативність чого визначається значною сукупністю обставин, серед яких і володіння уповноваженою особою відповідним фахом, практичним, життєвим досвідом тощо. Тому ретроспективне пізнання змісту вчинених подій за їхніми відображеннями визначає необхідність відповідної готовності до діяльності уповноважених осіб. Особливого значення це набуває в надзвичайних умовах, котрими може характеризуватись оголошений в країні воєнний стан, пандемія COVID-19 та ін. Умови особливого правового режиму можуть обумовлювати потребу коригування організації та здійснення діяльності уповноваженими особами залежно від конкретних умов, що формуються. Вчинення рф агресії, пов'язаної з руйнуванням критично важливої

© В. Плетенець, 2023

ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0002-3619-8624>

viktor_plet@i.ua

інфраструктури, обумовлює можливість настання різного роду наслідків економічного, соціального, гуманітарного, екологічного та іншого характеру. Яскравим прикладом зазначеного може бути факт підризу росіянами Каховської ГЕС, що обумовив формування екологічної катастрофи [3], завдані збитки від якої матимуть суттєві наслідки не тільки для нашої держави, а й усього Європейського континенту. Водночас здійснити необхідні слідчі (розшукові) дії на цьому об'єкті та розслідування в цілому не вбачається можливим до моменту звільнення відповідної території від загарбників.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Не меншого значення в реалізації уповноваженими особами завдань, що перед ними постають, набувають і наукові розробки у відповідному напрямі досліджень. Так, організації розслідування та проведення окремих слідчих (розшукових) дій значну увагу приділено у роботах таких вчених-криміналістів: В. Бахіна, В. Берназа, А. Волобуєва, В. Галагана, М. Єфімова, В. Журавля, А. Іщенко, Н. Карпова, В. Коваленка, О. Колесниченко, В. Коновалової, М. Костицького, А. Кофанова, В. Кузьмічова, В. Лисиченка, Г. Лукашевича, Є. Лук'янчикова, В. Малярів, І. Пирога, Б. Романюка, М. Салтевського, З. Соколовського, Р. Степанюка, В. Тіщенко, Л. Удалової, О. Фролова, Ю. Черноус, В. Шепітька та ін.

Окремо слід зазначити роботи, присвячені організації й розслідуванню кримінальних правопорушень проти довкілля. Так, вагомий внесок у розвиток цього напрямку на рівні монографічних досліджень зробили В. Коновалова, О. Одерій, С. Книженко тощо. Не меншого значення набувають наукові пошуки на рівні наукових статей, доповідей, здійснені такими вченими, як: Я. Дякін, С. Крючек, І. Малишко, М. Перебитюк, Г. Пономаренко, О. Саган, С. Сімакова, С. Татаренко, Ю. Туровець та ін.

Водночас виявлення й фіксація вчинених кримінальних правопорушень проти екологічної безпеки взагалі та таких їхніх видів, як незаконне зайняття рибним добувним промислом, зокрема не враховували сучасні умови, а саме: воєнний стан, пандемію COVID-19 та інші, що можуть формувати особливі правові режими в Україні. Все зазначене може демонструвати, що винуватці не притягуються до відповідальності, завдаючи навколишньому середовищу істотних збитків. Зазначене ще більш ускладнюється в результаті застосування заходів протидії досудовому розслідуванню зловмисниками та незацікавленими в цьому особами [4].

Метою статті є визначення особливостей виявлення й документування фактів вчинення деяких кримінальних правопорушень проти довкілля в умовах особливих правових режимів.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що злочини проти довкілля складають цілий VIII Розділ КК України, що містить статті від 236 до 254 [5]. Це свідчить про істотну кількість статей, присвячених правопорушенням у сфері екологічної безпеки. Дослідження проблем організації розслідування й проведення окремих слідчих (розшукових) дій за кожним із цих складів потребує з боку дослідників суттєвої уваги. Зокрема, більш детально пропонуємо зупинитися на такому суспільно небезпечному діянні, як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, що підпадає під дію ст. 249 КК України.

Слід наголосити, що основними нормативно-правовими актами, що регулюють відносини у сфері рибної ловлі та промислу, можна назвати такі, як:

– постанова Кабінету Міністрів України № 125 від 12 лютого 2020 р. «Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання»;

– Правила любительського і спортивного рибальства, затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 700 від 19 вересня 2022 р.;

– Правила промислового рибальства у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), затверджені наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 785 від 10 квітня 2023 р.;

– постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, завданої порушенням законодавства про рибне господарство внаслідок незаконного добування (вилову), знищення або пошкодження водних біоресурсів, а також незаконного знищення чи погіршення середовища існування водних біоресурсів» № 1042 від 29 вересня 2023 р. та ін.

Наведені нормативно-правові акти визначають правила й обмеження щодо здійснення рибного, звірино-го або іншого водного добувального промислу, порушення яких

може бути обчислено відповідними збитками державі й передбачає відповідальність, визначену законодавством України.

Водночас, як наголошує Ю. Туровець, існуюча велика кількість нормативно-правових актів ускладнює їх застосування як органами, що здійснюють контроль у галузі екології, так і органами розслідування, прокурорського нагляду та судами. Це, у свою чергу, негативно впливає на своєчасність виявлення ознак кримінальних правопорушень проти довкілля, оперативність їх розслідування та запобігання ним, притягнення винних до кримінальної відповідальності, відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю та здоров'ю людини [6, с. 8].

Варто відзначити, що збитки державі від вчинення розглядуваних протиправних діянь можуть сягати значних розмірів. Так, *Старокостянтинівський районний суд задовольнив позов прокурора: стягнув із місцевого жителя на користь Старокостянтинівської міської ради 109 480 грн шкоди, завданої державі внаслідок порушення вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища* [7].

Істотні суми завданих збитків та штрафів, призначених як компенсація державі, не утримують зловмисників від вчинення таких правопорушень. Так, 12 вересня 2023 р. суд визнав мешканця Боромлянської територіальної громади Охтирського району Сумської області винним у незаконному зайнятті рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду, й призначив покарання у виді штрафу в розмірі 2550 грн, а також стягнув на користь держави матеріальну шкоду у розмірі 833 217 грн. [8]

Наведені нами приклади є непоодинокими та, з одного боку, демонструють усвідомлення правопорушниками протиправності своїх діянь, застосування відповідних засобів й знарядь для реалізації злочинного задуму, а з іншого – визначають необхідність належної діяльності правоохоронців у виявленні й документуванні фактів незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. Вагомого значення в цій діяльності набуває фіксація обстановки вчинення розглядуваних протиправних діянь.

Обстановка, в якій вчиняються злочини проти довкілля, формується під впливом матеріальних та інтелектуально-вольових факторів. Перші пов'язані з певною матеріальною обстановкою, не забезпеченою екологічним захистом. Інші – з обов'язком та здатністю громадян, відповідних посадових осіб дотримуватися певних загальних технічних, технологічних та спеціальних природоохоронних норм [9, с. 74]. При цьому мають враховуватися і умови воєнного стану та збройної агресії РФ проти України, що особливого значення набуває на непідконтрольних територіях.

Окупанти продовжують знищувати чисельну кількість риби, руйнуючи, зокрема, й багаторічні результати масштабних зариблень та заходів із охорони водних біоресурсів. Так, на початку січня цього року внаслідок обстрілу російськими військовими прибережної частини Херсону та акваторії річки Дніпро зафіксовано масове знищення товстолоба із завданням збитків державі на суму понад 390 млн грн [10].

Варто відзначити, що факти незаконного рибного чи видобувного промислу можуть виявлятися не тільки на водоймах чи у безпосередній близькості до них, а і в інших місцях. Так, 6 вересня приблизно о 23 год. 30 хв. на вул. Юрія Савицького у межах сел. Летичів інспектори Хмельницького рибоохоронного патруля спільно із працівниками відділу поліції № 3 (сел. Летичів) Хмельницького РУП ГУНП у Хмельницькій області зупинили автомобіль марки fiat «Scudo», у багажному відділенні якого було виявлено 15 заборонених знарядь лову (сітки, двигун до човна) та пластикові ємності з водними біоресурсами: 346 карасів сріблястих, 232 плітки, 41 окунь, 31 судак звичайний, 18 йоржів звичайних, 4 коропа, 3 раки, 1 лящ, 1 бичок – загальною вагою 65,404 кг на суму розрахованого збитку державі 1 179 664 грн [11].

Предметом цього виду злочину виступають риби різноманітних порід (прісні та морські), водні тварини (дельфіни, креветки, кальмари, восьминоги, раки, краби), що знаходяться у стані природної волі, а також деякі морські рослини (водорості й трави), що мають промислове значення для виробництва добрив, медичних препаратів і продуктів харчування.

Заслуговує на увагу позиція О. Одерія, який наголошує, що місце вчинення злочинів проти довкілля являє собою матеріальне середовище, що складається з об'єктів природокористування (предмета посягання) та джерел впливу на них. Вказані дві групи об'єктів, знаходячись у взаємодії, у низці випадків викликають негативні наслідки через злочинні порушення екологічної безпеки з боку посадових та інших осіб [12, с. 159].

Аналізовані протиправні діяння доцільно розглядати з позиції місць їх вчинення на водоймах та з огляду на види представників рослинного і тваринного світу, що стають предметом вчинення такого кримінального правопорушення. Так, для водойм із прісною водою, а це озера, річки, ставки та ін., характерними предметами злочинного посягання здебільшого виступають риби й раки. Для водойм із солоною водою, а це, насамперед, акваторії Азовського та Чорного морів, здебільшого, характерними предметами злочинного посягання виступають риби, дельфіни, креветки, кальмари, восьминоги, краби та ін.

Розслідування такого роду кримінальних правопорушень, як свідчить практика, відбувається шляхом фіксації фактів незаконного вилову риби, раків, дельфінів, креветки, кальмарів, восьминогів, крабів. Водночас поза належної уваги залишаються деякі морські рослини (водорості і трави), котрі мають вагоме промислове значення у виготовленні продуктів харчування, добрив, медичних препаратів. Наведене потребує зміни ставлення в діяльності відповідних державних інституцій до виявлення й документування конкретних фактів.

Не меншого значення у документуванні протиправної поведінки правопорушників набуває встановлення засобів ловлі, оскільки, наприклад, п. 9.5 наказу Державного комітету рибного господарства України визначав вилучення заборонених, незаконно встановлених знарядь лову та незаконно вилучених водних живих ресурсів без відповідного запису в судновому журналі і без оповіщення державних органів рибоохорони [13]. Наведене положення насамперед стосується промислового характеру діяльності відповідних юридичних осіб. При цьому масштаби завданих державі збитків можуть мати особливо великі розміри, або виявлятися у формі неможливості відновлення популяції або її зникнення. За наявності припущень про порушення зазначена обставина потребує з'ясування й документального засвідчення з боку уповноважених осіб.

Не меншої уваги потребує використання засобів під час реалізації злочинного задуму й фізичними особами. Ними можуть виступати човни чи інші плавучі засоби, з використанням яких здійснюється вилов риби чи добування інших водних організмів. Варто відзначити, що транспортні засоби, що використовуються для транспортування до місця незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, а також для транспортування здобутого, не можуть оцінюватися як знаряддя кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 249 КК України. Проте зазначені засоби потребують до себе належної уваги, оскільки є носіями доказової інформації про вчинення розглядуваних кримінальних правопорушень.

Заслуговує на увагу й те, що конкретизація знарядь протиправної діяльності мала відбуватися з урахуванням положень наказу Державного комітету рибного господарства України щодо заборони лову водних живих ресурсів, занесених до Червоної книги України риби та інших водних живих ресурсів гоном (способом багрення, за допомогою брязкал та бовтання) [13]. Конструктивні особливості будови зазначених пристосувань спрямовані на формування звуків, що лякають, наприклад, рибу й спрямовують її в напрямку відповідних знарядь лову.

При цьому знаряддями, що можуть бути використані для реалізації протиправної діяльності, є такі:

- електроловильні пристрої, колючі знаряддя лову, частикові трали, тюлькові неводи і волокуші – у всіх водних об'єктах протягом усього року;
- частикові закидні неводи і волокуші – у водосховищах Дніпра та Сіверського Донця з кінця весняної заборони до 20 вересня;
- сітки з вічком 52-68 мм – у дніпровських водосховищах, в усіх інших водних об'єктах – сітки з вічком 42-68 мм;
- сітки довжиною понад 35 м – у малих річках та інших водних об'єктах площею до 5000 га і понад 70 метрів – у водних об'єктах, площа яких перевищує 5000 га [13].

Водночас, наприклад, розмір вічка відповідного засобу визначається з урахуванням тих обмежень, що не дозволятимуть ловити рибу відповідного віку. Спроба захисту молоді живих водних ресурсів визначила необхідність їх характеристики залежно від їхніх розмірів. Так, промисловий розмір риби визначався у свіжому вигляді виміром від вершини рила (при закритому роті) до початку середніх променів хвостового плавця. У свою чергу, промисловий розмір річкових раків визначається

виміром по спинному боку тіла від середини ока до кінця хвостової пластинки [13]. Відповідно, зазначені обставини потребують урахування в документуванні виявлених фактів.

Також необхідно враховувати, що деякі засоби ловлі, котрі можуть спричинювати масову загибель, уможливлювати подальше розмноження, варто розцінювати як неприпустимі та заборонені. До знарядь цього виду злочину належать: вибухові та отруйні речовини; електрострум; колючі знаряддя лову; вогнепальна і пневматична зброя (за винятком гарпунних рушниць для підводного полювання); промислові та інші знаряддя лову, виготовлені зі сіткоснастиєвих матеріалів усіх видів і найменувань, лов раків у темну пору доби із застосуванням підсвічування [14, с. 123]. Окрім наведеного, ними можуть бути наприклад, отруйні, сильнодіючі речовини тощо.

Застосування вибухових речовин обумовлює не тільки можливість реалізації окупантами злочинних задумів щодо отруєння водойм шляхом руйнування екосистеми та живих організмів.

Таким чином, встановлення й фіксація знарядь і засобів, що застосовуються у незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, є обов'язковою умовою пізнання механізму вчинення кримінального правопорушення.

Крім того, варто зазначити, що до недозволених місць, у яких взагалі заборонено рибний добувний промисел, належали водойми, що знаходяться на території природно-заповідного фонду, риборозплідні господарства, водойми, що мають обмеження щодо їх спеціального використання (питні, технічні тощо), штучно створені ізольовані водойми або їхні ділянки, канали теплоенергоцентралей, підвідні та скидні канали електростанцій; з човнів або інших плавзасобів – на промислових ділянках, закріплених за користувачами водних живих ресурсів, а також на відстані від берега більш як 3 км в Чорному морі і 1,5 км – в Азовському морі та ін. [15].

Окрім місця незаконного вилову, потребує врахування й часовий критерій, оскільки заборона на промисел вводиться для відповідних водойм нашої держави на певний період. Так, наприклад у Кременчуцькому водосховищі цей період визначався із 1 квітня до 10 червня, у Дніпровському – з 5 квітня до 14 червня, у Каховському – з 10 квітня до 20 червня [13].

Подібні обмеження в часі в Україні визначені й для річок (їхніх ділянок) з огляду на види живих організмів та етапи їх розмноження й розвитку. Відповідно, врахування зазначених обставин є ключовою умовою фіксації уповноваженими особами здійснюваних правопорушниками протиправних проявів.

Окремої уваги заслуговує й факт того, що на тимчасово окупованих територіях Херсонської області окупанти створили «відділ Азово-Чорноморського управління росриболовлі», що є нічим іншим, як управлінням бракон'єрів [16]. Проте варто зазначити, що будь-які органи, зокрема й зазначений, не має повноважень та юридичної сили для видачі дозвільних документів на будь-який вид діяльності на тимчасово окупованих територіях нашої держави.

Члени бракон'єрських угруповань, що на Херсонщині завжди були потужними і мали зв'язки у владних кабінетах, тепер перебувають під патронатом російських окупантів [17]. Зазначене потребуватиме належного збору доказової інформації про відповідні факти та юридичної оцінки вже після звільнення тимчасово окупованих територій.

Таким чином, можемо наголосити, що розглядуване кримінальне правопорушення має пізнаватися через висвітлення таких його важливих складових, як місце, час, засоби ловлі, на які накладено заборону. Наведена точка зору підтверджується й результатами досліджень інших науковців, присвячених тематиці розслідування незаконного зайняття рибним добувним промислом. Так, О. Захаровою визначається, що рибальство у заборонений час означає, що воно здійснюється тоді, коли зайняття будь-яким водним добувним промислом заборонено:

– взагалі (наприклад, забороняється рибальство у новостворених водосховищах до особливого розпорядження, любительський лов усіх видів осетрових та їх гібридів, лосося, форелі, харіуса, деяких інших видів риб та інших видів, занесених до Червоної книги України);

– у строки, на які встановлено заборону для певних видів водних тварин чи водоймищ (конкретні терміни зайняття водним добувним промислом визначаються за басейно-територіальним принципом і закріплюються у правилах промислового,

любительського і спортивного рибальства) [14, с. 122].

Водночас слід наголосити, що для кваліфікації дій як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом не обов'язково повинні мати місце всі розглядувані нами критерії, на які накладено заборону. Протиправність у діях винних буде присутньою за наявності хоча б одного з них: місця, часу або засобів ловлі, на які накладено заборону здійснення рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Варто відзначити, що документування виявлених фактів може здійснюватися у відповідний спосіб згідно з вимогами чинного законодавства, зокрема кримінального процесуального, шляхом складання протоколів проведення слідчих (розшукових) дій [18]. Вагоме місце в цій діяльності відводиться додатковим засобам фіксації. При цьому використання фотографування, звукозапису, відеозйомки тощо розглядалися як допоміжні засоби для попередження і розкриття порушень законодавства з питань охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів [13].

Оформлення додатків до протоколів слідчих (розшукових) дій відповідно до рекомендацій криміналістичної науки наповнить їхній зміст наочністю, полегшить сприйняття обставин вчинених протиправних діянь відповідних осіб тощо [19]. Це у процесі документування незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом забезпечить формування цілісної картини про обставини вчиненого кримінального правопорушення під час розслідування та подальшого судового розгляду. Водночас уже під час фіксації відповідного факту мають враховуватись як умови збройної агресії РФ проти України, так і прояви протидії з боку не зацікавлених у розслідуванні осіб.

Висновки. Для кваліфікації дій як незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом достатньо одного з таких критеріїв, як час, місце, або засоби ловлі, на які накладено заборону.

Встановлення знарядь і засобів, що застосовуються у незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, є обов'язковою умовою пізнання механізму вчинення кримінального правопорушення.

На належну увагу заслуговують транспортні засоби, що використовуються для транспортування до місця незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, а також для транспортування здобутого, оскільки вони можуть містити доказову інформацію про факти вчинення розглядуваних протиправних діянь, що потребує документування відповідно до норм чинного законодавства. Водночас в організації розслідування та проведення окремих слідчих (розшукових) дій мають враховуватись умови збройної агресії РФ проти України, пандемія COVID-19 та інші прояви особливих правових режимів.

Напрями подальших досліджень визначатимуться необхідністю висвітлення можливостей використання спеціальних знань у документуванні фактів вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля.

Список використаних джерел

1. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинська Ю. А. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпро. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
3. Підлив росіянами Каховської ГЕС призвів до екологічної катастрофи і на Хортиці – експерт. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3727169-pidriv-rosianami-кахovskoi-ges-prizviv-do-ekologicnoi-katastrofi-i-na-hortici-ekspert.html>.
4. Плетенець В. М. Теоретичні та праксеологічні засади подолання протидії досудовому розслідуванню : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 424 с.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Туровець Ю. М. Початковий етап розслідування злочинів проти довкілля : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Національний ун-т державної податкової служби України. Ірпінь, 2012. 19 с.
7. Суд стягнув з рибалки понад 100 000 грн матеріальної шкоди за незаконну риболовлю. *Юридична газета online*. URL: <https://jur-gazeta.com/golovna/sud-styagnuv-z-ribalki-ponad-100-000-grn-materialnoyi-shkodi-za-nezakonnu-ribolovlyu.html>.
8. Суд стягнув з рибалки понад 800 000 грн матеріальної шкоди за незаконну

риболовлю. *Femida.ua*. URL: <https://femida.ua/novyny/sud-styagnuv-z-rybalky-ponad-800-000-grn-materialnoyi-shkody-za-nezakonnu-rybolovlyu/>.

9. Гавриш С. Б. и др. Экологические преступления: квалификация и методика расследования / под ред. В. Е. Коноваловой, Г. А. Матусовского. Харьков, 1994. 226 с.

10. «Браконьєрство процвітає». Фахівці про те, як Росія та розв'язана нею війна знищує рибну галузь України. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-viyna-rfukrayina-rybalstvo-brakonyery/32315673.html>.

11. На Хмельниччині чоловік наловив риби на понад мільйон гривень. *Суспільне новини*. URL: <https://suspilne.media/568595-na-hmelnicini-colovik-naloviv-ribi-na-ponad-miljon-griven/>.

12. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.

13. Наказ Державного комітету рибного господарства України від 18 березня 1999 р. № 33 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-99#Text>.

14. Гарасимів О. І., Дуфенюк О. М., Захарова О. В. та ін. Методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посібник / за заг. ред. С. В. Пряхіна. 2-е вид., перероб. та доп. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 312 с.

15. Правила любительського і спортивного рибальства: затв. наказом Державного комітету рибного господарства України від 15 лютого 1999 року № 19. Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0269-99>.

16. Ворог створив «управління браконьєрів» на ТОТ. *Армія inform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/22/vorog-stvoryv-upravlinnya-brakonyeriv-na-tot/>.

17. Яновський С. Під крильцем окупантів рибні браконьєри геть розперезалися. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359056>.

18. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». Харків : Одиссей, 2012. 360 с.

19. Будзієвський М. Ю., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинський К. О., Чаплинська Ю. А. Криміналістика (курс лекцій) : навч. посібник. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 397 с.

Надійшла до редакції 13.12.2023

References

1. Chaplynskyi, K. O., Luskatov, O. V., Pyrih, I. V., Pletenets, V. M., Chaplynska, Yu. A. (2017) Kryminalistyka [Criminalistics] : pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. 2-e vyd., pererob. i dop. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav ; Lira LTD. 480 p. [in Ukr].

2. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini [About the introduction of martial law in Ukraine] : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>. [in Ukr].

3. Pidryv rosiianamy Kakhovskoi HES pryzviv do ekolohichnoi katastrofy i na Khortytsi – ekspert [The undermining of the Kakhovskaya HPP by the Russians led to an environmental disaster in Khortytsia as well – an expert]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3727169-pidriv-rosianami-kahovskoi-ges-prizviv-do-ekologicnoi-katastrofi-i-na-hortytsi-ekspert.html>. [in Ukr].

4. Pletenets, V. M. (2020) Teoretychni ta prakseolohichni zasady podolannia protydii dosudovomu rozsliduvanniu [Theoretical and praxeological principles of overcoming resistance to pre-trial investigation] : monohrafiia. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka». 424 p. [in Ukr].

5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The criminal code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. [in Ukr].

6. Turovets, Yu. M. (2012) Pochatkovyi etap rozsliduvannia zlochyniv proty dovkillia [The initial stage of the investigation of crimes against the environment] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.09 / Natsionalnyi un-t derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy. Irpin. 19 p. [in Ukr].

7. Sud stiahnuv z rybalky ponad 100 000 hrn materialnoi shkody za nezakonnu rybolovliu [The court charged the fisherman with more than UAH 100,000 in material damages for illegal fishing]. *Yurydychna hazeta online*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/sud-styagnuv-z-ribalky-ponad-100-000-grn-materialnoyi-shkody-za-nezakonnu-rybolovlyu.html>. [in Ukr].

8. Sud stiahnuv z rybalky ponad 800 000 hrn materialnoi shkody za nezakonnu rybolovliu [The court charged the fisherman with more than UAH 800,000 in material damages for illegal fishing]. *Femida.ua*. URL: <https://femida.ua/novyny/sud-styagnuv-z-rybalky-ponad-800-000-grn-materialnoyi-shkody-za-nezakonnu-rybolovlyu/>. [in Ukr].

9. Havrysh, S. B. y dr. (1994) Ekolohycheskye prestupleniya: kvalyfykatsiya y metodyka rassledovaniya [Environmental crimes: qualifications and investigation methods] / pod red. V. E. Konovalovoi, H. A. Matusovskoho. Kharkov. 226 p.

10. «Brakonyerstvo protsvitaie». Fakhivtsi pro te, yak Rosiia ta rozv'язana neiu viina znyshchuie rybnu haluz Ukrainy [«Poaching is booming». Experts on how Russia and the war unleashed by it destroys the fishing industry of Ukraine]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovya-viyna-rfukrayina-rybalstvo-brakonyery/32315673.html>. [in Ukr].

11. Na Khmelnychchyni cholovik nalovyv ryby na ponad milion hryven [In the Khmelnytskyi region, a man caught fish worth over a million hryvnias]. *Suspilne novyny*. URL: <https://suspilne.media/568595-na-hmelnicchyni-colovik-naloviv-rybi-na-ponad-miljon-griven/>. [in Ukr].
12. Oderii, O. V. (2015) Teoriia i praktyka rozsliduvannia zlochyniv prytoy dovkillia [Theory and practice of investigating crimes against the environment] : monohrafiia. Kharkiv : Disa plus. 528 p. [in Ukr].
13. Nakaz Derzhavnoho komitetu rybnoho hospodarstva Ukrainy vid 18 bereznia 1999 r. № 33 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-99#Text> [in Ukr].
14. Harasymiv, O. I., Dufeniuk, O. M., Zakharova, O. V. ta in. (2019) Metodyka rozsliduvannia okremykh vydiv zlochyniv [Methods of investigation of certain types of crimes] : navch. posibnyk / za zah. red. Ye. V. Priakhina. 2-e vyd., pererob. ta dop. Lviv : LvDUVS. 312 p. [in Ukr].
15. Pravyla liubytelskoho i sportyvnoho rybalstva: zatv. nakazom Derzhavnoho komitetu rybnoho hospodarstva Ukrainy vid 15 liutoho 1999 roku № 19. Verkhovna Rada Ukrainy: veb-sait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0269-99>. [in Ukr].
16. Voroh stvoriv «upravlinnia brakonieriv» na TOT [The enemy created a «poachers' office» on TOT]. *Armiia inform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/22/vorog-stvoriv-upravlinniya-brakonieriv-na-tot/>. [in Ukr].
17. Ianovskyi, S. Pid kryltsem okupantiv rybni brakoniery het rozperezalysia [Under the wing of the occupiers, the fish poachers went wild]. *Holos Ukrainy*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/359056>. [in Ukr].
18. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zviazku z pryiniattiam Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy» [The Criminal Procedure Code of Ukraine. The Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in Connection with the Adoption of the Criminal Procedure Code of Ukraine»]. Kharkiv : Odissei, 2012. 360 p. [in Ukr].
19. Budziievskyi, M. Yu., Luskatov, O. V., Pyrih, I. V., Pletenets, V. M., Chaplynskyi, K. O., Chaplynska, Yu. A. (2013) Kryminalistyka (kurs lektsii) [Criminalistics (course of lectures)] : navch. posibnyk. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 397 p. [in Ukr].

ABSTRACT

Viktor Pletenets. Features of identifying and documenting facts of commitment of certain criminal offenses against environment under special legal regimes. The article deals with peculiarities of detection and fixation of facts of some crimes against the environment, including illegal occupation by fish, animal or other water mining. The work notes that the identification and recording of criminal offenses is determined by a significant set of circumstances, in particular, the possession by an authorized person of the relevant specialty, practical, life experience, etc. The article analyzes the provisions of normative legal acts that determine the rules and restrictions on the implementation of fish, animal or other water extractive fishing, the violation of which can be calculated by the corresponding losses to the state and provides for liability determined by the legislation of Ukraine. The examples given in the article, on the one hand, demonstrate the awareness of offenders of the wrongfulness of their actions, the use of appropriate means and tools for the implementation of a criminal plan, and on the other hand, determine the need for the proper activity of law enforcement officers in identifying, documenting, which will become the basis for an effective investigation of the facts of illegal fishing, animal or other water mining. At the same time, detection and recording of committed criminal offenses against environmental safety in general and such manifestations as illegal fishing should take into account modern social, economic, material, etc. conditions, including martial law, the COVID-19 pandemic and others that can form special legal regimes in Ukraine. It is noted that the documentation of the identified facts can be carried out in an appropriate way in accordance with the requirements of the current legislation, including criminal procedure by drawing up protocols for conducting investigative (search) actions and annexes thereto.

Documentation of the identified facts can be carried out in the appropriate way in accordance with the requirements of the current legislation, including criminal procedure by drawing up protocols for conducting investigative (search) actions and annexes thereto

The conclusions note that to qualify actions in illegal fishing, animal or other aquatic extractive fishing, one of such criteria as prohibited: time, place, or means of fishing is enough. The establishment and fixation of tools and means used in illegal fishing, animal or other water mining is a prerequisite for knowledge of the mechanism of committing a criminal offense.

Keywords: *criminal offenses against the environment, identification and documentation of socially dangerous act, illegal implementation of fish, animal or other water mining, situation of committing a criminal offense, means and instruments of realization of criminal plan, authorized persons, organization of investigation and investigative (search) actions, special legal regime, martial law, COVID-19 pandemic.*